

החסידות והמוסר - שתי השקפות עולם

שני מכתבים שנודמו לפונדק אחד **★ והפגישה המקרית היוו בין שניהם, מעניקה הזדמנות פו מיוחדת במינה, להבחין היטב בהבדל המהותי שבין השקפת־העולם של שיטת החסידות, לבין זו של שיטת המוסר** **★ שני המכתבים מחוים דעה אחידה, אך מביעים השקפה שונה לחלוטין לגבי אותה הנקודה עצמה** **★ האחד - מכתבו של כ"ק האדמו"ר מנדבורנה שליט"א - המביע את דעתו להיזב הזכרת מאורעות השואה ומוראותיה וסיפורם לדורות הבאים, וזאת מתוך נקודת ההשקפה החסידית** **★ והשני — מכתבו של המשגיח הגאון רבי שלמה וולבה שליט"א - המביע דעה וזהה לחלוטין לגופו של ענין, אך מתוך נקודת השקפה שונה בתכלית, זו של שיטת המוסר** **★ ההבדל המהותי הוא הניגון ועל פעימות השעון**

מאת הרב־שמואל ליכטמן

שני המכתבים נכתבו כהפרש של ארבע ימים זה לזה, ושניהם לדברי אחד נחכנו. העילה לכתיבת המכתבים, היא הופעת ספרו של הגאון רבי סיני אדלר שליט"א, רב העיר אשדוד לשעבר, תחת השם המסגיר את תוכנו — "בגיא צלמות". כספרו זה רושם הרב אדלר פרקי חיים אישיים ומסעירים, אשר חוה על בשרו בימי נערותו, תחת מגן ההשמדה הנאצי באירופה. הוא מתאר את שבועים ושבעה מדורי הגהיגום שעבר והתיסר כהם כאותם ימי אימה ודם, עד אשר זכה להינצל כאוד מוצל מאש ולעלות לארץ ישראל.

עם הופעת הספר, וכפי הנראה מתוך אי־אלו תגובות שקיבל מקוראים, נתעורר המחבר להציג שאלה השקפתית טהורה בפני שני אישים תורניים גדולים אשר עמם הוא קשור, והמיצגים שתי שיטות קדושות ביהדות, אשר עם היותן בכחינת "אלו ואלו דברי אלקים חיים", קיים הבדל רעיוני ומהותי עמוק ביניהן.

השאלה שנשאלה היתה: האם יש לאותם בעלי זכרונות־שואה כאובים אלו, להעביר את מטען זכרונותיהם המזועזעים ליליעת־הדורות הבאים, או אולי מוטב כי ישתקע הדבר ולא יעלה עוד על לב לעולם?

שאלה חדה, חריפה וחוככת זרועות עולם, אשר הרכה גופי תורה והשקפה תלויים בה. את שאלתו זו הנוקבת, הציג המחבר בפני ענקירוח ודמות נערצת ביותר בעולם התורה דההסידות, הלא הוא כ"ק האדמו"ר מנדבורנה שליט"א, ובפני אישיות גדולה משכמו ומעלה, הנערצת בעולם התורה והמוסר, הלא הוא הגאון רבי שלמה וולבה שליט"א, העומד כיום בראש "בית המוסר" כירושלים.

על־פי בקשתו של המחבר־השואל, ומסרו לו שתי התשובות בכתב, והעתק מודפס מהן נמסר לכל הרוכש את ספרו. אנו נצטט בזאת את עיקרי הדברים שבכל מכתב הנוגעים לעניננו, אשר מתוכם נמצאנו למדים על השוני הברור שבין תפיסות העולם המאפיינות את שתי השיטות הנזכרות. מכתבו של האדמו"ר מנדבורנה, נכתב כפקודתו כיום ג' שבט תש"ן, על־ידי המשב"ק הכותב את־הדברים מפיקדשו: וכך נאמר בו:

"בהתאם לבקשתכם ובמקביל להופעת ספרכם החשוב על מאורעות השואה" **בגיא צלמות**, **"הואיל כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א לחוות דעתו, כי מן הראוי ומן הנכון להפיץ חוצה ולספר בשערי בת רבים לדור אחרון את מוראות שואת אירופה ואת תלאותיה, כאשר חוה כת"ר וכאשר חוה מבשרו.**

ואין טעם, לכאורה, לכסות את הדברים ולכמסם בלב, שהרי כבר נצטיינו מקדמת דנא בתורתנו הקדושה ב"זכור את אשר עשה לך עמלק וגו', לא תשכח", **ותראה טעם הדבר, כדי שבכוא יום ה' הגדול והנורא, ועלו מושיעים כבר ציון לשפוט את הר עשו ולעשות נקמה בגויים תוכחות בלאומים. ידעו ויכינו אל נכון על מה עשה ה' ככה לאומות הללו ומה חזר האף הגדול הזה. כי כהעדר ידיעת הצרות והרעות שעוללו הרשעים הללו לנכסת ישראל, אולי לא יובנו בהוגן גדול העונש והנקמה העתידים להעשות בהם וכמהרה בימינו לענינו.**

נמצא, אם כן, שיש כסיפור הזה גם חלק קידוש השם יתברך ויתעלה, כדי להצדיק דינו דלעתיר לבוא, והכל יאמרו אין קדוש בה. וכמוכן, שיש חשיבות מיוחדת כאשר הדברים הללו מסופרים מפי מאיר־דעובדא יראים ושלמים, המרצים את הדברים מתוך שלימות האמונה ללא כחל ווללא שרק, ובפרט ת"ח כמותו אשר דעת תוהו נהירה לו ועל פיה ישק דבר וכו".

ובכן, המסר כאן ברור ומוזור. מחר יבוא משיח, ועלו מושיעים כבר ציון, ולענינו ינקום ה' נקמת דם עבדיך השפוך, ויש, איפוא, צורך, להודיע כבר עכשו לדור הבא את מהות הצרות שעוללו הרשעים לנכסת ישראל, כדי שלא תראה חי"ו כמופרות הנקמה שיעשה הקב"ה באומות העולם. התקוה לעתיד הטוב והמאושר, תופסת את החלק המרכזי בהשקפת־עולם זו, אשר היא־היא השקפת־העולם החסידית המובהקת. התלאות, המוראות והיטורים הממלאים את העבר האפל, נדחקים הצידה ונעשים לטפל. אל מול העיקר המרכזי־הממלא את כל ההויה — התקוה אל הגאולה השלימה, העומדת אחר כתלנו. השאיפה המתמדת והבלתי־פוסקת אל האושר המיוחד והמקווה.

כל מאורעות העולם נצפים, איפוא, מבעד לעדשות אופטימיות של תקוה ושמהה, כדא את אמרת: "עבדו את ה' בשמחה, בראו לפניו ברגנה!" והנה לשון־מכתבו של הגאון רבי שלמה וולבה, מראשי מנהיגיה של תנועת המוסר בימינו, אשר נכתב ביום ז' שבט תש"ן. במכתבו, מגיע אף הוא לאותה מסקנה, כי יש אכן להעביר את ידיעת השואה ותלאותיה לדורות הבאים, אך מטעם אחר לגמרי ובכ"ן.

"רב תודות לכת"ר על ספרו אשר בו "סיפור יציאת מצרים" שלו, עם כל הסבל הצרות שעברו עליו וכל הנסים שראה בשנות השואה עד שזכה בעזרת השי"ת לצאת חי ובריא מהגהיגום ההוא. **כמה ספרים ראו אור מניצולי השואה, המיוחד בספר זה הוא, שיצא מתחת ידי תלמיד חכם גדול, החי ולומד את זכרונותיו מתוך האספקלריא המאירה של תורה, מוסר והלכה.**

ספר זה הוא מוכרח המציאות בתקופתנו, שהאסונות והאירועים הנוראים עלולים לרדת לתהום הנשייה, ולדור הבאים עלוכדים של ניצולי השואה אין כל מושג וידיעה מנוראותיה של מידת הדין שפגעו אז בכלל־ישראל, עד שנתקיימו בו ממש כל דברי התוכחה בפרשת כייתבא ר"ל. ומה מאירים דברי כת"ר בפרקי ספרו, שבהם הוכיח כי חייבים אנתנו לזכור, וכי מוטל על הניצולים לספר לדור הבא את כל אשר עבר עליהם ! ראוי ספר זה להתקבל כספר לימוד של ההיסטוריא החדשה של הכלל ישראל בסימנים, ורצוי שיתפסט גם בין בני תורה, כי הוא ביאור חי לדברי איוב: "גורו לכם מפני חרב כי חמה עונות חרב, למען תדעו שדון!"

הפסק באיוב הוא בסוף פרק י"ט, ופירושו: פחדו. לכם מפני חרב הפורצנות, כי החרב

שני מכתבים שנודמו לפונדק אחד

שני מכתבים שנודמו לפונדק אחד **★ והפגישה המקרית היוו בין שניהם, מעניקה הזדמנות פו מיוחדת במינה, להבחין היטב בהבדל המהותי שבין השקפת־העולם של שיטת החסידות, לבין זו של שיטת המוסר** **★ שני המכתבים מחוים דעה אחידה, אך מביעים השקפה שונה לחלוטין לגבי אותה הנקודה עצמה** **★ האחד - מכתבו של כ"ק האדמו"ר מנדבורנה שליט"א - המביע את דעתו להיזב הזכרת מאורעות השואה ומוראותיה וסיפורם לדורות הבאים, וזאת מתוך נקודת ההשקפה החסידית** **★ והשני — מכתבו של המשגיח הגאון רבי שלמה וולבה שליט"א - המביע דעה וזהה לחלוטין לגופו של ענין, אך מתוך נקודת השקפה שונה בתכלית, זו של שיטת המוסר** **★ ההבדל המהותי הוא הניגון ועל פעימות השעון**

שמוה בקרבן ועובנו והפר את־בריתי אשר פרתי אתו; וחרה אפי בו ביום־ההוא ועובתים והסתרתי פני מהם והיה לאכל ומצאחו רעות רבות וצרות ואמר ביום ההוא על פי־אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה: ואגלי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל־הרעה אשר עשה פי פנה אל־אלהים אחרים: ועתה כתבו לכם את־השירה הזאת ולמדו את־פני ישראל שימה בפיהם למען תהיה־לי השירה הזאת לעד בבני ישראל: כי־אביאנו אל האדמה אשר־נשבעתי לאבתנו ואת חלב ודבש ואכל ושבַע ודשן ופַנְה אל־אלהים אחרים וְעַבְדוּם ונאצונו והפר את־בריתי: והיה כי־תמצאן אתו רעות רבות וצרות וענתה השירה הזאת לפניו לעד כי לא תשכח מפי זרעו כי ידעתי אתי־זרעו אשר הוא עשה היום בטרם אביאנו אל־הארץ אשר נשבעתי: ויכתב משה את־השירה הזאת ביום ההוא ולמדו את־בני ישראל

דברים לא

שמוה בקרבן ועובנו והפר את־בריתי אשר פרתי אתו; וחרה אפי בו ביום־ההוא ועובתים והסתרתי פני מהם והיה לאכל ומצאחו רעות רבות וצרות ואמר ביום ההוא על פי־אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה: ואגלי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל־הרעה אשר עשה פי פנה אל־אלהים אחרים: ועתה כתבו לכם את־השירה הזאת ולמדו את־פני ישראל שימה בפיהם למען תהיה־לי השירה הזאת לעד בבני ישראל: כי־אביאנו אל האדמה אשר־נשבעתי לאבתנו ואת חלב ודבש ואכל ושבַע ודשן ופַנְה אל־אלהים אחרים וְעַבְדוּם ונאצונו והפר את־בריתי: והיה כי־תמצאן אתו רעות רבות וצרות וענתה השירה הזאת לפניו לעד כי לא תשכח מפי זרעו כי ידעתי אתי־זרעו אשר הוא עשה היום בטרם אביאנו אל־הארץ אשר נשבעתי: ויכתב משה את־השירה הזאת ביום ההוא ולמדו את־בני ישראל

<div>ספר</div>
יד יחזקאל
מאמרו מוסר לפי סדר הפרשיות והמגילות
מאת הרב יחזקאל הלוי בן הר"ר יהודה לעוינשטיין זצוקל
אשר נשמטו רובב בשיבת מיר העתיקה בשנת גלוהה וטלולה משנת השי"א עד השי"ח לוקט מפיהם ומפי כתבם של הלמודיו הרבים

	<div>לא, והיה כי תמצאנה אותו רעות רבות וצרות</div>
---------------	---

במדרש בפרשת ואחטן מנבא משל למה"ד לכן מלך שיצא לחרכות רעה והיו לו ג' פרגונין הראשון אמר יעשה לו כבלים של מאה לטרין והשני אמר אינו יכול לעמוד בכבלים של ק' ליטרין אלא יעשה לו כבלים של י"ב לטרין. בא השלישי ואמר וכי' יעשה לו כבלים של ליטרא אחת. כך אמר משה יעשו לו של ק' ליטרין שנאמר ומצאוהו רעות רבות וצרות. דוד אמר יעשה לו כבלים של י"ב ליטרין וכי' ירמיה אמר לפניו רבש"ע אין בהם כח לסבול כשם שאמר דוד כיום צרה אלא יעשה להם כבלים של ליטרא אחת שנא' ועת צרה היה ליעקב וממנה יושע עכ"ל.

וצ"ב מרע"ה שהיה כידוע אוהב ישראל יותר מכל אחד אחר וגם אמר ימותו אלף משה מצפורן אחת של ישראל ומפני מה אמר הכא של ק' ליטרין. אלא שמוה לעינו להבין צצרות אינם כגדר עונש כמו שמורגלים אנו לחשוב. צרות הם כבלים שבהם מגלה האדם את מקומו ומעמדו וממילא הוא שומר עצמו לכל יתרבק בחטא. והכבלים הם שמצילים אותו מחטא. ובכן מי שהוא יותר אוהב לישראל רואה שצריכים יותר כבלים כדי להצילם עי"ז מחטא.

ובאמת כולם מודים למרע"ה אלא שטענתם שאין ככה בני ישראל לעמוד בהם, והבאר בזה הוא כי דוקא כשמכירים שהצרות הם כבליים רק אז יכולים להושע. אבל כל שאין משתמשים בצרות לעשות על ידם שמירה מחטא אז אין מפיקים כל תועלת מהצרות ולכן אנו רואים שעדיין לא צמחה הישועה אחר שהתגברו עלינו כ"כ הרבה צרות. וזה מפני שאין אנו מבינים ומבחינים אך שהשורש לכל רע הוא החטא.

צו : 131 : הסרת פנים

מבית אברהם

	<div>פתי חיים</div>
הרב אברהם פינחס גרודזיונסקי בראת בלאמרו הרב ר' פשה זצוקל — פקודים חברון הר"ס, הר"ר	

"ואמר ביום ההוא הלא על כי אין א־לוהי בקרבי מצאוני הרעות האלה. ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא".
לפלא היו כתובים אלו בעיני, אחרי פרשת תשובה שקדמה לו, שמשה דבר עם ישראל באריכות ביום מותו, כופלת התורה ענין זה שנאמר ויאמר ה' אל משה הנך שוכב עם אבותיך, העם יחטא ואני אענישם, והסתרתי פני מהם, ותגובה על הסתר הפנים יגיעו להכרה שהכל הוא מפני שאין אלוקים בקרבם. אם כן, הרי זו הכרה באלוקים, והכרה בחטא, ומדוע נאמר שנית."
ואנוכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא!"
פלא הדבר, ושמחתי לראות שהרמב"ן חש בשאלה זו, והניי להסביר קצת את תירוטו.

הרמב"ם בתחילת הלכות תשובה כותב: על כל חטא שאדם עובר כשיעשה תשובה חייב להתוודות לפני הא־ל ברוך הוא... וידוי זה מצות עשה."
בנוסה הוידוי הרמב"ם מזכיר גם חרטה גמורה ועזיבה גמורה, וזהו עיקרו של וידוי".
ובפרק ז' ה"י אומר הרמב"ם: גדולה תשובה שמקרבת את האדם לשכינה, התשובה מקרבת את הרחוקים מפני שהחטא חוצץ בין האדם לקונו, מבדילו ומרחיקו, ומה תקנה לאיש שמרוחק ומתועב לפני־המקום! על ידי התשובה הוא אהוב, נחמד, קרוב, וידיד ה', ומנידויו זורש ה' להתקרב אליו ביתר שאת. והנה מדרגות רבות לתשובה ולפי המדרגות יתקרב האדם אל הקב"ה, ובכ"ן לרוב חסדי ה' לעזרם שישונו בתשובה שלימה, למעלה של "ושבת עד ה' אלוקיך".
מסתיר הוא שוב את פניו מהם כדי שיעשו תשובה מאהבה, מתוך קבלת יסורים באהבה, ועוונותיו יהפכו לזכיות, כי תאוות הצדיקים מן ההצלחות, להפק רצון מאת ה', ושיחופץ בהם.ורצוננו החיים הקיימים והאמיתיים והאור הגדול הכולל כל העולמות, הארת פני השם".
ישנו חסד ה' מיוחד לבעלי תשובה המכירים את חטאם, להצר אותם פעם נוספת לקיים בהם: "בצר לך ומצאוד כל הדברים האלה ושבת עד ה' אלוקיך".

<div>ספר</div>
שפתי חיים
איתו מוזנו רובב הרה"צ רבי חיים ביר כהנא פרידלנדר זצ"ל מנהל יחיד ביהמה עמית רב ישיבת מחזק

עם ישראל הונהג בצאתו ממצרים ובמשך כל מ' שנות המדבר, כהנהגה על טבעית, משכן־מ־באר, והשגחת ה' הוו היתה גלויה לעין כל. כל זה היה "בצאתי ממצרים".

אך מאידך "בצאתי מירושלים" לא שכן הענן בגלוי, אלא יוהמת אל שכנה עלי כעננה" — עננה של הסתר פנים. היה גילוי שכניה אבל בכחינה אחרת של הסתר פנים, כמש"כ "והסתרתי פני מהם והיה לאכול" (דברים לא, יז). אמנם על אף הסתר פנים הזה, רואים הנהגה מיוחדת של הקב"ה עם צם ישראל, גם במצבים אלו כשהם בשפל המדרגה.

לאור זאת נבין את דברי הפייטן בקינה "בצאתי ממצרים — בצאתי מירושלים", כשם שזכר בני ישראל לראות גילוי שכניה והשגחה פרטית בצאתי ממצרים כשהם בשיא תפארתם, כך גם ראו את אותה ההשגחה הפרטית בצאתי מירושלים כשהם בשיא שפלותם, ומתוך החורבן האיום והנורא וגילוי שכניה של הסתר פנים, ניכרות גבורותיו ונוראותיו של השי"ת.

נס השגחת ה' בחורבן ובגלות, גדול הוא כנס ההשגחה בעת צאתנו ממצרים. דוקא הי"בצאתי מירושלים" עם כל הנהגת הסתר הפנים, הוא המוכיח לכל את חסד ה' התופף על עם ישראל.

היעב"ץ בדבריו עומד על כך שקימום של עם ישראל חורג ונוגד לחוקיות ההיסטוריה. א"א לכנות את מהלך קיומו של עם ישראל בכל דור ודור כמקרי, וכבר אמר החכם (אברבנאל, יהושע נג, יד) "המקרה לא יתמיד". אין זאת אלא שנס אחד ארוך מלוה את עם ישראל במשך אלפי שנים, וזהו גילוי ההשגחה שלמדים מ"בצאתי מירושלים".

